
VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Potravlje.

Ob lievu cestu, što iz Sinja vodi k Vrlici sa dna briega Zrnca do miestašca Ribarić, na podu sjevernog obronka planine Švilaje, leži župa Potravlje.

Na uzvišenoj toj vlaci, oklopljenoj sa zapada humcima i pri-strancim ćelave Švilaje a od istoka obtočenoj polehnutim briegom, izpod koga Cetina se tiho vuče. cvao je u staro doba okrupan grad.

Izmedj sela Potravlja i Satrića. na sgodnu položaju, od Pro-lića kuća protezao se je uzduž do kuća Lijića, a širio k zapadu do iza crkve ss. Filipa i Jakova pram podnožju Vindušić-grada.

Od davnijeg svratih pozornost na ove nieme sviedoke nieka-danjeg veličija, a se godišta dne 9. ožujka (1874.) nakanih se ter razgledah kukavne ostanke tog nepoznatog grada, tiem pozornije, što je izvan ruke i s puta, da se putnicim i starinarim lako podkrade.

Što ti se prvom pogledu predstavlja, to su niz njive zvane Čipi i Grudine razniem smerom izmotane i izprisumićene gromile od drobna krečna kamena, kockasto ukresana; a kad bliže stupiš, opaziš, da jezgra tih gromila obrđane su debele zidine, što ti naj-bolje jamče koliko su tvrde i zamašite bile sgrade, od kojihzi su se ujmile. Po ovim kamenitiem njivam na okolo svuda nahodiš komada klačarde, ulomaka od opeka, obgorielih kresanih stiena, uštrpaka od caklena posudja, a najvećma svuda vidiš kovačine (Schlacke), koja je sviedok, da je u stare zemane ovdie poznata bila gvozdena ruda, i da kovačka je obrtnost evala, kao što je i dan danas kod Baleka na Cetini obilatim željeznim rudam nahodi se traga.

Da bi ovi grad tvrdim bedenim opasan bio zaključiti se ne-može iz škitih ruševina, što iznad zemlje vire. Naplav žala i zemlje strašno je dobeo. Cielo zemljište Potravskog i Satričkog razdolja nije za pravo reći, nego piesak, što su bujice sadrle sa bočina

Svilaje i njezina podgorija ter ovdie saniele, da zaspu staro tlo, a medjuto u naplavu uzčuvaju od daljeg rušenja temelje razvaljenog grada.

Pravcem od jugozapada pram sieveroistoku preko zemalja Cipi dubao je upravan, dug zid, kog seljani mal a mal izkrčiše, al temelje u zemlji mu ostaviše. Odatle pram jugu u takozvanoj Barišinoj Lužini pomalja povisoko iznad zemlje od zapada k istoku preko tri noge debeo živi zid za desetak koračaja dužine. Pri dnu iztočnog mu kraja sklop je debelih zidova, što odatle ko palci sa osi različitim polaze smierom, medju kojim veličinom odlikuje se onaj, što pram podnevu okriće, koj nakon 7 koračaji dužine na pravokut se slomi ter k istoku krene, da nakon 5 koračaji k podnevu se zaputi, odkle nakon drugi 7 koračaji k zapadu se vine i izčezne.

Pri poludnevnoj strani Grudina leže njive zvane Katunine. Ove nedavno pune su bile klačnih zidina različita smiera i debeline; nu težaci, da oranice uredie, izkrčiše jih, pak kamenje dielom u rupe zavalije, dielom na gromile uzbaciše. Krčeeć nahodili su novaca rimskih i zemljenih žara. Novce najvećma razprodadoše u Splet, jer težaci misle, da se u starinske novce žudije najbolje razume i najskuplje jih plaćaju, pak obično svakom nadjenom dragocienjenosti najprije splitske čifute zauudjaju, a žare dakako sasviem su poplupali u tvrdom uvierenju, da je u njima novca naći. Medjuto od novaca na ovom zemljištu kašnje našastih u sbirci e. k. gimnazija Sinjskog ima jedan zlatni od *Anthemia* i miedeni od *Antonina*, *Proba* i *Konstantina*, srebrni od *Hrvoje*, i više sićušnih srebrnih novaca ugarskih.

Na sievernom vrhu njive Ivana Rožića, kraj seoskog puta. počima staro groblje, prikriveno pločetinam nekresanim, hrapavim, brez nadpisa jal obilježija. Do njeg na istok vidi se temeljni zid nalik sgradi kršćanske crkvice, a naprama ovog groblja u zapad, ob desnu Tutuševa suhog potoka, vidi se porušenih čemera od grobnica, nešto veličanstvenije i ukusnije sgradjenih, negoli su one kraj puta. Ove grobnice dakle su najbolji dokaz, da je grad bio rimski, jer toliko u onim grobovim, što su ob desnu puta, koliko u onim, što su onkraj potoka, nalazi se svijeća, lončića, bočica i sažganih kostiju, kao i po ostalim grobovim starih Rimljana, samo što ovi uzkrasni pripadaše sebarskoj ruci, dočim u one na čemer zidjane pokopavana biše otmenija vlastela.

Jesenas mimohodeć kraj ovog groblja na ćemere, svratih se, da ga iz bližeg razgledam, pak zemlju čeprkajuć, spazih starinsku posudu od fine crljene gujile. Prizovnuh jedno momče s motikom, ter izvali iz zemlje sud nalik veliku pladnju, nu žalibože u laptim razbiven! Na njem bi sažganih ljudskih kosti, cakla od razbijene gosterice i nieko željezno orudje poput čekića, koje se skupa sa komadim posude čuva u starinarskoj sbirci c. k. gimnazija u Sinju. S onu stranu 15 godina u ovom istom groblju bi našast cielovit jedan lončić sa pliticom. koj takodjer čuva se u spomenutoj sbirci u Sinju.

Za sve da po ovim ruševinam slabo se vidi traga mramoru i finim kamenim radnjam, ništa ne manje očevidci mi pripoviedaše. kako nazad malo godina našav jednu pisanu ploču, seljaci ju razlupaše mnijuć da kad je na njoj pismo, da je u njoj i blaga sakri-vena! Kod vode, što je uzkraj glavnog seoskog puta za Maljkovo, nazad dvaestak godina namieriše se seljani na niekakov starinski viganj ili kovačnicu sa nakovnjem, maljim, klještim, čekićim i sličnim orudjem, koje su razjagmili, da mu danas nije već traga naći.

Istim putem hodeć k sjeveru pri južnoj strani zemalja zvanih Medjugorije pram kućam Majića s jednog i drugog kraja puta vidit je žljebova u živcu kamenu izdubljenih. kao što jih i po dnu Satrića uz Zrnać, kraj oputine, što na priedac vodi u Ervace, imade. Ove žliebe tragovi su rimske ceste, koja nije vodila uprav podem preko Maljkova i Otišića, jer joj obilježija ovuda ne naziru, nego vierojatno s Potravske podine spuštala se je u Potravsko polje, pak odatle krićala put Ribarića, gdje izpod Plavšine kuće pod zemljom duboko zaplit nahode tragove zidjana rimskog drumu, koj premostiv potok Ribarić udarao je sievernim smierom put onih gradića, što jim se ruševine srietaju u vrielo Cetine.

Dvaestak koraćaja od Majića *virtije*, preko njive Tome Petaka, nazad sedam godina odkriven je bio jedan jarak u klak zidjan, a na samar sćemeren, koj prilićno, da je za vodovod služio. Vlastnik njive ga izkrićio u koliko mu je oranju smetao; a ter je za vodovod služio rad njegova pravca od jugozapada pram sievero-istoku i rad položaja mu oborita nebi se znalo, odkle je vodu do-
vodio, ako ne s kojeg vriela, što s onu stranu Cetine, gdje na Zasiočko-Bitelićkom padu iztiće. Možda da je vriela bilo u stari zeman i na Potravskoj podini, pak pošto je ovo tlo podzemnim špiljam i šupljinam podrovano, lasno da su ta vriela u ponore pro-

pala. Tako znademo, da nazad malo mjeseci sadanji m. p. župnik o. Ivo Šuman dao je u koritim potoka kopati i ponore otvoriti, koji sada žderu one biesne bujice, što sa Svilaje se obaraju, i što neizmiernu štetu težaštvu prinosiše razadirući i zasipljući njive.

Na ravnini pokraj Cetine u tako zvanom Potravskom polju il dolnjem Potravlju u mjestu *Piket* imade množstvo starinskog opeka, vrste dosta tvrde. Bez dvojbe tudi je u stari zeman obstajala tvornica *cigle*, a do naših doba ujmila joj se njeka saloža opeka. Da je okolica ova za sličnu obrtnost sposobna, jamči to i sad rabljena dobra vrsta lončarske zemlje, kojom seljani Satrića i Potravlja vode znatnu lončarsku obrtnost i na glasu su *bakrari* po gorskoj Dalmaciji od Cetine do dno Kotara.

Potravlju na zapad izdiže se osamljen čunjasti humac, do 300' odnosne visine. Od juga je ponorito strm, kao što je napram istoku i zapadu prilično uzprisit, dočiem na zapad obronak mu se slatko spusta k podnožiju suprotivna mu brdašca »Gradić».

Na zarubljenom vrhu tog humca prkosito držu se još porušeni miri *Vindušić-grada*. Kako su ga orili neprijatelji i čobani, vrijeme i gromovi, ipak je sviem nepogodam odolio. Beden od istoka savijen na luk iz dvora je do 20' visok a 4' debeo, dočiem oni od zapada, na tupi kut slomljen, nješto je tanji i većma razoren. Temeljna crta opisiva sliku kose pačetvorine, kojoj su dvokutnice jednako po 60' duge. Prostorom dakle nije bio velik. Vrata je imao od juga, gdje su ozimus pastiri otkrili kamenite skaline, od kojih žalibože dobar broj već su iz obiestne šale sturali nizza ostrmu brinu u Tutušev-potok!

Tvrđjavica ova nije gradjena za ognjeno oružije, jer na njoj nejma ni puškarica, ni okna za topove, a to je dokaz njezine starine. Nu ipak pri podnevnom uglu, sličnu oštmljatu nosu, priliepljen se vidi jedan branik iz nove dobe, na kom je uzkih i visokih pendžera za puške i okna za lagane topove. Da se je svakako i topovim ovuda rabotalo sviedoče gvozdena zrna, što se po brdu na zapad Vindušića nalaze suglasno sa predavom, što priča, da su ga Turci razorili sa glavice Gradić, na vrh koje da se i sad vide ostanci zidjanog meteriza. S istočne bočine Vindušića uzvija se na zasuke trag ceste, koja je u grad vodila, a po dnu glavice gromile sorena kamenja bilježi kolobar u suho zidjana šanca, kog *Šarampov* zovu, na sriedi koga narod priča, da kvrči pun bunar suha zlata! Po isti način i na istočnom obronku Gradića, na

jednom dolčiću, gdje je voda pištala (kaže moj vodjak Ante Mojić-Ogrešić), leži zavaljena dobrota od dviju crkava, tako bar da je njemu njegov otac pripovjedaao, a njemu turski bezi u Kuprisu.

I u Vindušić-gradu nahodi se rimskih babaka, i ja isti nadjoh bakreni novac Konstantinov i gvozdeno pruo od jednog palca promiera. O davnoj prošlosti Vindušić-grad a ne umie kazati nitko ništa; neg da su to bile kule nekijh Vindušića, i da se je tu srebren novac našao sa nadpisom *Vid Vindušić*, a taj novac da je u Spliet prodan bio! Vindušić-grad svakako nosi na sebi znak davne starine, i morao je biti važan na tiesnom klancu izmedj Svilaje i Cetine za obranu onog nepoznatog grada, što je na Potravlju ležao; zato i on siže do rimskih doba. Po mom mnenju ime mu *Vindušić* od velike je važnosti. jer kao što osakaćena rimska imena Trilj i Sutina kriju u sebi dokaz existencije *Tiluria* i *Setonie*, tako i ime Vindušić otajni bi mogao biti ključ za pogoditi ime brezimenom rimskom gradu, što mu je na istočnom podnožju stao. Ako je Vindušić ime izvedeno od *Vinduše*, Vindušić je zamišljen kao čedo većeg grada, koj mu je kao matica pomišljeu, a ta je *Vinduša*. Ako nadalje Vinduša izvodi se od panja *Vind*, a ovi srodan je sa imenom narodnim *Vindi* ili *Vendi*, eto dokaza, da posried zagorske Dalmacije za Rimljanah obstojao je grad sa imenom slovienskog naroda. Kao što izmedj Norika evao je grad *Norea*, tako i posried dalmatinskih Venda, ovdie na Potravlju obstojala bi bila *Vendea*! Razumiem, da je smiono moje nagadjanje, al ja samo povukoh, a vieštiji nek dalje potežu.

Za hrvatsko-bosanskih doba Vindušić je jamačno obstojao, čemu dokaz Hervojini i Ugarski novci; a što ga zovu gradom Kotromanovića, moglo bi se izvoditi, da je bio vlastitost tih bosanskih bana. Sbilja u Potravlju žive i danas ogranak ove velikaške porodice, kod koje sam nazad desetak godina prebiraao torbu starinskih pisama, najvećma odnosećih se na njihovo rodoslovje i dokaze, da lozu vuku od bosanskih bana i kralja. Rekoše mi, da jim je ta pisma izmanio nietko u Splietu. pak tako će jim s vremenom i uspomena poriekla izčeznuti, kao što jim jur i prezime gine, pokle i sad su gotovo više poznati pod predievkom Biče, nego Kotromanovići, kao što jim i Vindušić većma zovu Bičiniim-gradom! Od ostalog ja bi lašnje vjerovao, da ovi seljaci Kotromanovića, što žemlje težu i stado pasu a u jogunastom svom ponosu velikašku ćud odaju, od Kotromanovića lozu vuku; negoli da

je Vindušić njihova davna vlastitost. Kotromanovići ovi, kao što i ostali Potravčani doselili su ovdje iz Hercegovine istom na početku 18. vieka; pak buduć se Kotromanovići najbliže do Vindušića nastanili i po nieki način ga u svoje predvraće uhvatili, nastao je običaj, da ga zovu Kotromanovića gradom, koj naziv nejma nikakve historične važnosti za poviest ove, zlamenite inčije, porodice.

A. K. Matas.

O njekojih nedavno nadjenih ilirskih pjenezih.

(V. Viestnik 1881. br. 3. 4. 1882. br. 1 i dotične 2 table).

I značaj sam pjeneza nedopušća jamačno dvojiti, da spadaju izravno u vrijeme pred ili poslie vladanja Genthiosa. Izim štom jesto kraljevskog imena stoji ono Skodranske občine i gradskoga poglavarstva, zadak ovih pjeneza sa slikom galije istovjetan je onim kasnijeg Genthiosova kova (Tab. I. sl. 6.), kojim su takodjer nalični u težini i u obsegu. Već sam dobrih razloga naveo k tomu, da autonomni tip skodranskog pjeneza, koj stoji neposredno pred onim kralja Genthiosa, bi onaj, koj nosi na sebi štít i kacigu mačedonske vrhovne vlade. Po tom moramo dakle suditi, da su ove galije-pjenezi Skodre kovani neposredno po zaslužjenju Genthiosa¹⁾. Čini se doista, da su gradjani Skodre, posluživši se rimskom pobjedom proti svomu domaćemu silniku, opet došli do autonomnog kovanja; te njihov uspjeh u tom obziru ima upravo suvremenu prednost napram onim macedonskih gradova i kotara, koji su poslie pada Perseusova stali kovati novac u ime svoje samouprave.

Od ovog drugoga izdanja autonomnih pjeneza Skodre kovanih poslie g. 168. pr Is. u stanju sam opisati dvie ili tri vrsti:

1. *Predak*. — Glava Zeusova na desno.

Zadak — ΣΚΟΔΡΕΙΝΩΝ Α. ΥΜΩΝΟ[Σ]? Galija, kao na pjenezih Genthiosa.

Našast blizu Skodra (Skodre).

¹⁾ Premda se ne smije prama tako neznatnomu nalazku preveliku važnost dati čisto negativnomu dokazu, to je ipak znamenito, da u nalazku u Selcih ima više komada do sada nepoznatoga tipa autonomnih pjeneza Skodre, kao što i pjeneza kralja Genthiosa; dočim s druge strane ni jedan komad nije nadjen od poznate i toga radi kako se čini mnogo čestije vrsti pjeneza Skodre sa galijom na zadku. Naravna je posledica tomu, da su pjenezi Skodre sa galijom kovani bili poslie zaslužjenja Genthiosa.